

Minoritads en Finlanda

Bilinguitad uffiziala e prevalenza d'in linguatg

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Co ha num in vischin da Finlanda? La revista da pressa internaziunala da «Deutschlandfunk» (DLF), mintga di da las 12.30 a las 13.00, n'enconuscha qua nagin dubi: Ina gasetta edida en Finlanda numn'ins «finnisch», ina edida en Irlanda «irisch» euv. Ma la sumeglientscha engiona. «Irisch», per rumantsch «irlandais», dov'rins mo en connex cun l'Irlanda; «finnisch», per rumantsch «finnais», sa referescha er ad ina famiglia linguistica che cumpiglia il finnaish da Finlanda, l'eston, il lapon ed insaquant linguatgs da Russia. DLF sbaglia cun numnar «finnisch» ina gasetta da linguatg svedais, pia indogerman, edida en Finlanda; ins duess dir «finnländisch» («finlandais»). La Finlanda (strusch 5,3 milliuns olmas) è in dals paucs stadis europeics cun dus linguatgs uffizials tuttafatg aduals; dentant prevala il finnaish (91,6% da la populaziun) visavi il svedais (5,5%), il lapon (var 0,03%) e linguatgs esters, e quai influenzescha la situaziun concreta. Il politolog Albert F. Reiterer (Vienna) ha gist deditgà in essai (1) a las minoritads en la Finlanda continental, pia senza resguardar las Insulas Åland (27 000 olmas) autonomas e monolinguas.**

Co sa ins viver per svedais?

Il svedais han entschavì a colonisar la Finlanda en il 13avel tschientaner, forsa schizunt pli baud. En il 17avel tschientaner èni vegnids en conflict cun ils zars; il Lai Ladoga separava ils dus pajais in da l'auter. 1809 l'ha la Russia conquistada e organisada en principadi sut il zar sco prinzi. L'emprim è il svedais restà l'unic linguatg uffizial; lur è Elias Lönnrot (1802–1884) «i per poesia populara en Carelia, (...) ha stgaffi sin quest fundament l'epos naziunal finlandais Kalevala (...) e contribuì a crear il linguatg standard finnaish d'oz» (2). In decret da 1902 ha fixà l'adualitad totala dals dus linguatgs. Suentar il putsch communist da 1917 ha la Finlanda sa declerada independenta; trais guerras encunter la saida da pussanza da Moscau, manadas sut il commando da general Carl Gustaf Mannerheim (1867–1951), han rinforzà ils lioms tranter la maioritad finnaisha e la minoritad da linguatg svedais. Mannerheim sez era stà uffizier en l'armada dal zar e discurreva russ meglier che finnaish. 1940 ha la Finlanda stuì renunziar ad ina part da Carelia ed a las rivas dal Lai Ladoga; ma il pajais è restà independent e fa part da l'UE dapi 1995. L'art. 17 da la constituziun da 2000 stipulescha: «Ils linguatgs naziunals da Finlanda èn il finnaish e svedais». L'art. 51 als numna linguatgs da lavur dal parlament; dentant citescha Reiterer in observatur politic: «Sche nus lain vegnir enclatgs e dudids, stuainsa plidar finnaish» (p. 84). Ina vischnanca vegn uffizialmain bilingua sche la minoritad dumbra almain 8% da la populaziun u 3000 olmas; ella resta bilingua sche lezza proporziun resta sur il

cunfin da 6%. «En la Finlanda continental èn oz 19 vischnancas monolinguas svedaisas e 44 bilinguas. Ils plis Finlandais da linguatg svedais e var 6% dals Finnaish èn bilings (...). Il grond negozi Stockmann segna linguisticamain ses persunal; ins po discurre era svedais nua ch'i stat ina banderola svedaisa (...). Il Finlandais da linguatg svedais giavischan dapli bilinguitad en il sector da sanadad, (...) dacurt parzialmain privatisà (...). Proceduras giudizialas èn blier pli lungas sch'ins insista sin il diever dal svedais» (p. 85). Plaun a plaun vegni pia pli grev d'exister per svedais, cunzunt perquai che la relevanza proporziunala da la minoritad chala. Plinavant crescha la partida naziunalistica finnaisha che vul abolir la bilinguitad (3 mandats dal 2003, 5 dal 2007). Ma la cuminanza da linguatg svedais ha trumfs che segiran sia survivenza. Ella occupa posiziuns socialas en media pli autas: «Ses umans vivan pli ditg, han pli pauca dischoccupaziun, sa laschan pensiunar pli tard (...), han ina proporziun da criminalitad pli bassa, ina structura professiunala pli favuraivla, lur letgs èn pli stabilas, i gudognan dapli che persunas da linguatg finnaish» (p. 84). I han bunas scolass che vegnan frequentadas era d'uffants finnaish. «Ins sa studegiar per svedais da la scolina a l'universitad» (p. 86).

In pievel autocton periclità

La provinza finlandaisa orasum encunter nord ha num Lappi/Lapland (strusch

185 000 olmas). Ella è la patria dals var 9350 «Saami» (vischins finlandais d'etnia lapon), dals quals strusch 2000 discurren in idiom lapon. La constituziun da 2000 (art. 17 e 121) stipulescha: «Ils «Saami» sco pievel autocton astgan mantegnair e sviluppar lur atgna lingua e cultura (...). En lur agen intschess èni autonomas areguard lingua e cultura tenor las stipulaziuns legalas» (3). Harald Haarmann manegia che var 23 000 umans discurren in idiom lapon, passa la mesadad en Norvegia; trais quarts da la cuminanza linguistica dovran l'idiom principal, quel dal Nord («davvisámegiella»), cun la gasetta «Avvir» edida en Norvegia trais giadas l'emna. Il s Lapons da Finlanda han in agen parlament, cumpetent per dumondas da lingua e cultura, che coopescha cun ils organs correspundents da Norvegia e Svezia. «Ils «Saami» pon surviver mo cooperond stretgamain [sur ils cunfins politics] e cun l'agid e la protecziun da lur stadis» (4).

1) Albert F. Reiterer, Finland: Minderheiten im Musterland? en: «Europa Ethnica» – 2008, pp. 82–89. Addressa: Wilhelm Braumüller Universitäts- und Verlagsbuchhandlung, A-1090 Vienna, Servitengasse 5.

2) Harald Haarmann, Kleines Lexikon der Sprachen. Segunda ediziun repassada. Minca (C. H. Beck, ISBN 3 406 49423 4) 2002, p. 132, chavazzin «Finnisch».

3) Cità da Lauri Hannikainen ed Anne Nuorgam en: «Europa Ethnica» – 2008, p. 91. Addressa: v. nota 1.

4) Lauri Hannikainen ed Anne Nuorgam en: «Europa Ethnica» (sco nota 3), p. 96.